

INHOUD

Voorwoord	1
Colofon en praktische informatie	2
Achter de schermen van het Stadsarchief	3
Gluren bij de burens: het Archief van het Koninklijk Paleis	4
Weer en wijn. De neergang van de Leuvense wijnteelt in de zestiende eeuw	6
Uitgelicht: Boekhandel Desbarax	8

Blijf via onze website www.salsa-archief.be op de hoogte van alle activiteiten van SALSA! en volg het laatste nieuws over het stadsarchief via de facebookpagina www.facebook.com/stadsarchiefleuven

SALSA! vzw

Samen Actief voor het Leuven StadsArchief SALSA! Nieuwsbrief is een driemaandelijkse nieuwsbrief, uitgegeven door SALSA! vzw, de Vriendenkring van het Leuven Stadsarchief. Het abonnement is inbegrepen in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

Beste Salsa!-leden,

Nu de eerste zonnestralen het einde van de winter inluiden, kijken we met het bestuur van Salsa! uit naar het nieuwe werkjaar. Het Stadsarchief zette 2023 alvast in met hoog bezoek van Bart Van Loo, auteur van de bestseller *De Bourgondiërs*. Naar eigen zeggen kwam hij inspiratie opdoen over de vijftiende-eeuwse Brabantse geschiedenis en daartoe bewonderde hij onder meer het imposante Blijde Inkomst-charter van Maria van Bourgondië uit 1477. We zijn erg benieuwd waartoe de opgedane inspiratie zal leiden!

Ook achter de schermen werd er hard gewerkt. Zo nadert het toponiemenproject stilaan zijn einde en streeft het Stadsarchief ernaar de bijhorende databank tegen het einde van het jaar publiek te maken. Aangezien de databank de namen van méér dan duizend wijken, straten, paden, pleinen en gebouwen van de middeleeuwen tot vandaag bevat, zal dit een bijzonder waardevol instrument zijn voor toekomstig onderzoek naar de Leuvense geschiedenis.

Verder werd de publiekscatalogus van de bibliotheek van het Stadsarchief verbeterd. In de vernieuwde versie is een duidelijk onderscheid gemaakt tussen publicaties die in open rek in de leeszaal raadpleegbaar zijn, en publicaties die in het depot bewaard worden en aan de balie van het Stadsarchief aangevraagd dienen te worden. De catalogus is te vinden op de website van De Bib Leuven (leuven.bibliotheek.be): in het zoekvenster selecteer je bij 'biblocaties en collecties' de optie 'Stadsarchief Leuven'. Op die manier is de rijke bibliotheek van het Stadsarchief nog beter toegankelijk.

We kijken ernaar uit jullie dit jaar te kunnen verwelkomen op volgende activiteiten:

- Op **zondag 23 april** gaat **Erfgoeddag** door. Onder het thema 'Beestig!' kan je ook dit jaar terecht op diverse locaties die het Leuvense erfgoed in de kijker zetten. Het Stadsarchief pakt uit met een **expo uit over de geschiedenis van het slachthuis**, die tot 31 mei zal lopen. Verder slaan het CAG, Stadsarchief en KADOC de handen in elkaar voor een **wandeling in het stadscentrum over de evolutie van vleesproductie en -consumptie doorheen de tijd**. Voor inschrijvingen en het precieze programma kunnen jullie vanaf eind maart terecht op de website van de Erfgoedcel (erfgoedcelleuven.be). Het Stadsarchief neemt ook deel aan de Erfgoedweek voor scholen van 17 tot 28 april en organiseert dan een workshop rond de toponiemen-databank en een stadswandeling.

- In mei nodigen Salsa! en het Stadsarchief jullie graag uit voor een **lezing van stadsarchivaris Marika Ceunen over de Sint-Maartenskazerne en het Regiment van de Rijdende Artillerie** dat er van 1923 tot mei 1940 was ingekwartierd. De lezing kadert in een **buitenexpo aan Sint-Maartensdal** over deze thematiek, die nog tot 31 mei te bezichtigen is. Meer info over de datum, locatie en wijze van inschrijven voor de lezing volgt later.

- In het najaar opent het Stadsarchief zijn deuren voor de jaarlijkse **Open Archiefdag** en organiseren we onze zevende **historische boekenmarkt** in Tweebronnen. Meer info volgt later, maar geïnteresseerde standhouders met een groot aanbod aan publicaties, postkaarten, prenten, ... over de geschiedenis van Leuven en omstreken, mogen ons steeds contacteren via het

mailadres salsaarchief@gmail.com.

- Nog in het **najaar** organiseren we een **stadswandeling**, meer info volgt later per nieuwsbrief en mail.

Het voltallige bestuur van Salsa! vzw drukt in dit voorwoord ook graag zijn waardering uit aan Denise Vandevoot, die eind vorig jaar afscheid nam als Leuvens schepen van onder meer Cultuur, Toerisme en Evenementen. We kennen Denise als een erg betrokken schepen met veel dossierkennis en we danken haar graag voor haar immer enthousiaste en enthousiasmerende aanwezigheid bij en communicatie over de activiteiten van het Stadsarchief en onze vriendenkring!

Verder willen we nog even de aandacht vestigen op de publicatie *Leuven. Een politieke en sociale geschiedenis* van de hand van Jaak Brepoels, voormalig bestuurslid van onze vriendenkring. Het eerste deel van deze publicatie verscheen eind vorig jaar en bestrijkt de periode 1786-1914, het tweede deel over de jaren 1914-2018 wordt dit jaar verwacht. Dit nieuwe overzichtswerk focust op de enorme politieke en sociale transformatie die de stad sinds 1786 doormaakte en komt daarbij tegemoet aan een lacune in de Leuvense geschiedschrijving. Het rijk geïllustreerde eerste deel kost €30 en is verkrijgbaar in de Leuvense boekhandels of bij de auteur (te contacteren via jaak.brepoels@telenet.be).

Tot slot verwijzen we naar onze website salsa-archief.be waar je steeds terecht kan voor foto's van en informatie over onze activiteiten, maar eveneens oude nieuwsbrieven kan doorbladeren en kan snuisteren door nieuws en interessante weetjes over het Leuvense verleden.

We kijken ernaar uit u te kunnen verwelkomen op onze activiteiten dit jaar!

Valerie Vrancken, voorzitter Salsa! vzw

COLOFON

Redactie | Gilbert Huybens, Gustaaf Janssens,
Siegfried Slangen, Valerie Vrancken (eindredactie)
Redactieadres | Stadsarchief Leuven
Verantwoordelijke uitgever | Valerie Vrancken,
Blandenstraat 150, 3053 Oud-Heverlee
Beeldmateriaal | Stadsarchief Leuven, Nick Van
den Broeck, Archief van het Koninklijk Paleis,
Walters Art Museum, KU Leuven Libraries Special
Collections
Druk | Drukkerij De Bie, Duffel
Vormgeving | AtelierAnnelies
www.atelierannelies.be

PRAKTISCHE INFORMATIE SALSA! VZW

website | www.salsa-archief.be
e-mail | salsaarchief@gmail.com
adres | Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Bestuursleden | Jules Audiens, Fernand Bertrand,
Koen Dobbelaere (penningmeester), Hendrik
Ollivier (secretaris), Valerie Vrancken (voorzitter),
Siegfried Slangen
Erevoorzitter | Gustaaf Janssens

Lid worden ? U kan lid worden van SALSA! vzw door te mailen naar salsaarchief@gmail.com en €20 (voor gewone leden) of €40 (voor steunende leden) over te schrijven op volgend rekeningnr.: IBAN BE93 068-2420772-67. Dit lidgeld omvat de driemaandelijkse nieuwsbrief, mogelijkheid tot aankopen van de eigen publicaties met korting en gratis toegang tot de activiteiten van de vriendenkring.

Stadsarchief Leuven
Rijschoolstraat 4/001, 3000 Leuven
Tel. 016/27 42 22
archief@leuven.be

Je kan de leeszaal bezoeken van maandag tot en met vrijdag van 9 tot 13 uur. Archiefstukken aanvragen en raadplegen kan alleen op afspraak.

ISSN: 2593-6212

Een klas op bezoek in het Stadsarchief

Achter de schermen van het Stadsarchief

In de rubriek 'Achter de schermen' stellen we u graag voor aan bekende en minder bekende gezichten die zich dagelijks inzetten voor de goede werking van het Stadsarchief. Voor deze nieuwsbrief interviewden we Nick Van den Broeck, die u al eerder zag passeren in onze bijdrage over de verhuizing van het OCMW-archief. Nick vervangt Hadewijch Masure tijdelijk als projectadviseur van Itinera Nova.

Kunt u kort uitleggen wat uw functie precies inhoudt?

Ik coördineer zo'n 50 gedreven vrijwilligers die onze schepenbankregisters helpen ontsluiten gedurende de moederschapsrust van Hadewijch. Daarnaast geef ik het educatief project van het Stadsarchief mee vorm. Zo geef ik de workshop 'middeleeuws schrijven' aan leerlingen uit basis- en secundaire scholen. Gecombineerd met een rondleiding in onze depots, maak ik onze jongste generatie warm voor het verleden.

Wat trok u in het bijzonder aan in de vacature voor uw huidige functie?

Eenzijds is er de gezonde wisselwerking tussen de sociale en eerder technisch-wetenschappelijke dimensies in de

functie. Zo bestudeer ik bijvoorbeeld in de ochtend de inhoud van onze schepenbankregisters, los ik 's middags mee indexfoutjes op van beelden die op onze website staan om vervolgens over een tas koffie heen te lachen met de fratsen die een vrijwilliger meemaakte met zijn of haar kleinkind.

Anderzijds ben ik ervan overtuigd dat burgerwetenschap één van de belangrijkste manieren is waarop we als archiefinstelling in staat zijn om ons omvangrijk verleden beschikbaar te maken aan de Leuvenaars en andere geïnteresseerden. Dat het Itinera Nova-project internationaal erkend en geroemd wordt, maakt me dan ook trots dat ik hier tijdelijk een schakel in mag zijn.

Hoe en wanneer hebt u uw passie voor geschiedenis en archieven ontdekt?

Als kind vertoefde ik vaak in het bureau van mijn grootvader. Het was een wonderbaarlijke plek vol met kasten die uitpuilden van boeken en kleine historische attributen. Dat ik er enkel onder zijn toezicht mocht rondkijken en slechts één boek per keer mocht nemen, maakte de plek ook een tikkeltje mysterieus. Mijn vader was vaak bezig met onze stamboom en mijn moeder kocht regelmatig boeken voor mij. Je ontwikkelt dan eigen historische passies. De leerkrachten die geschiedenis nog sappig vertelden, deden me beslissen in hun voetsporen te willen treden. Een eerder uitzonderlijke keuze voor iemand die elektrotechnieken studeerde. Met mijn lerarendiploma op zak en dankzij de nodige aanmoediging, besloot ik geschiedenis te gaan studeren aan de Universiteit Antwerpen.

Ik specialiseerde mij in middeleeuwse socio-economische geschiedenis en vertoefde weken in het archief van de abdij van Tongerlo. Fantastisch om in die omgeving te kunnen werken. Ik vatte vervolgens een doctoraat aan over armenzorg in de 18de en begin 19de eeuw aan de Vrije Universiteit Brussel en Universiteit Gent. Ik leerde armenzorginstellingen vanbinnen en vanbuiten kennen, wat van pas kwam toen ze bij het Stadsarchief van Leuven iemand zochten om te helpen bij de verhuis en ruwe inventarisatie van het OCMW-archief. Tot op heden blijf ik gefascineerd door het verleden en nu heb ik zelf een bureau waarin de kasten uitpuilen van boeken en kleine historische attributen. Mijn kinderen laat ik nog niet toe om er ongeleid in rond te lopen en te laten bladeren in pakweg mijn atlas van Ferraris. En misschien is dat voor hen zo slecht nog niet, zo'n kamer met regels en dat tikkeltje mysterie, want net als bij een archief maakt dat die plek net wonderbaarlijk.

Gluren bij de burens: het Archief van het Koninklijk Paleis

Het Archief van het Koninklijk Paleis (AKP) werd in 1963 opgericht met als doel de archieven gevormd door de diensten van het Paleis te centraliseren en te ontsluiten ten bate van het historisch onderzoek. Sinds 1967 is de dienst een afdeling van het Rijksarchief. In vergelijking met andere koninklijke archieven zoals die in Den Haag of Windsor, is het AKP in Brussel zeer toegankelijk. Dat is in grote mate de verdienste van prof. dr. Gustaaf Janssens, van 1988 tot 2013 archivaris van het AKP en tevens voormalig voorzitter van Salsa! vzw.¹

De archieven bewaard in het AKP zijn zeer divers en hebben niet enkel betrekking op de koninklijke familie. Aangezien de dienst erg laat is opgericht, zijn er onvermijdelijk en zeker voor de 19de eeuw veel documenten niet bewaard gebleven. In deze bijdrage staan we in het bijzonder stil bij enkele documenten die aantonen dat het Archief van het Koninklijk Paleis ook een interessante informatiebron kan zijn voor onderzoek naar de Leuvense geschiedenis.

Koninklijke en prinselijke verplaats-

ingen werden en worden grondig voorbereid. Alles wordt tot in de kleinste details geregeld: het parcours, de bezochte locaties, de personen die worden ontmoet, enz. De Grootmaarschalk van het Hof legde voor elk bezoek een dossier aan waarin we o.a. de uitgewisselde briefwisseling vinden met het stadsbestuur, soms tot na afloop van het bezoek.

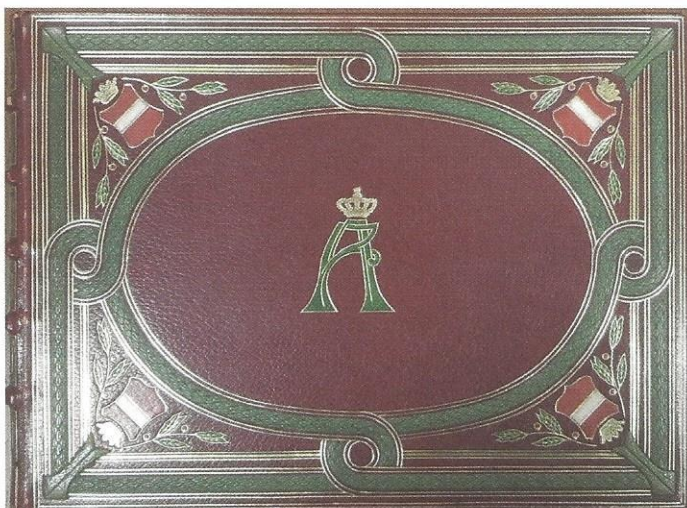
Het oudste gedocumenteerd bezoek aan Leuven is dat van prins Albert en prinses Elisabeth op 8 mei 1904. Het dossier bevat o.a. de kladversies van de hand van de prins van zijn toespraak in het Frans. Tijdens hun bezoek ontvingen Albert en Elisabeth van de '*Conseil général des hospices et secours de Louvain*' een lijvig album met 63 foto's van sociale instellingen in de stad Leuven, zoals weeshuizen en bejaardentehuizen. Dit album werd rijkelijk geïllustreerd door Simone Ponthière, Alfred Delaunois, Ernest Faut, Frans Nackaerts, Max Robert en Charles Verhoeft.

Bij zijn eerste naoorlogse bezoek aan Leuven, op 7 maart 1919, ontving koning Albert I van het stadsbestuur een album met 40 foto's van de vernielingen door het Duitse leger in augustus 1914. Op de

bijzonder fraaie lederen boekband zien we het monogram 'A' en het wapenschild van de stad Leuven. In juni 1919 kwam koning Albert opnieuw naar Leuven, samen met de Amerikaanse president Woodrow Wilson die de zwaarst getroffen steden van het land wenste te bezichtigen. De bezoeken in de jaren '20 stonden in het teken van de wederopbouw. Op 28 juli 1921 woonde koning Albert de eerstesteenlegging bij van de nieuwe universiteitsbibliotheek. De eerste afgewerkte vleugel van die bibliotheek werd op 17 juli 1923 ingehuldigd door prins Leopold, Hertog van Brabant. Op 4 juli 1928 waren prins Leopold en prinses Astrid aanwezig op de officiële inhuldiging van de nieuwe bibliotheek. Koningin Elisabeth was op 26 april 1925 aanwezig bij de inhuldiging van het monument voor de oorlogsslachtoffers op het Martelarenplein. Dezelfde dag overhandigde maarschalk Foch het Oorlogskruis van Frankrijk aan de stad Leuven. Het beeld van kardinaal Mercier in de binnentuin van het Hoger Instituut voor Wijsbegeerte werd op 7 mei 1931 ingehuldigd door koning Albert en koningin Elisabeth.

De band met de universiteit blijkt o.a. uit de diploma's van *doctor honoris causa* verleend aan

¹ In 2009 schreef hij voor de *Salsa!-Nieuwsbrief* (2009/3, blz. 4-5) het artikel 'Leuvenaars in het Archief van het Koninklijk Paleis'.

Band van een door het stadsbestuur aan koning Albert I geschenken fotoalbum, 1919 (AKP)

Koning Albert I en de Amerikaanse president Wilson voor het stadhuis van Leuven, 1919 (AKP)

koning Albert I en koningin Elisabeth (1927) en aan koning Boudewijn (1951): het betreft drie prachtig verluchte documenten. De diploma's van 1927 zijn van de hand van miniatuurkunstenares M. Lemaire. Van koning Boudewijn is eveneens zijn epitoga bewaard gebleven. Als herinnering ontving hij ook twee albums met foto's van de plechtigheid. In de verzameling fotoalbums van koning Boudewijn en koningin Fabiola vinden we verder nog albums met foto's van de bezoeken van de koningin aan de Universitaire Ziekenhuizen (23 maart 1962) en aan klokkengieterij J. Sergeys in de Vesaliusstraat (17 januari 1977).

Het Kabinet van de Koning behandelde een omvangrijke briefwisseling met de meest uiteenlopende verenigingen uit alle gemeenten van het land en ook uit het buitenland. Deze documenten werden vanaf het begin van de regeerperiode van koning Leopold II (1865) bewaard in de reeks "Bevelen van de Koning", die vanaf koning Albert I "I.G." (*Indicateur général*) wordt genoemd. Hier vinden we o.a. informatie over alle verenigingen die ooit een aanvraag hebben ingediend om de titel van "Koninklijke Vereniging" te krijgen, alsook over aanvragen voor subsidies of medailles en andere prijzen voor de organisatie van wedstrijden.

Het Paleis informeerde in de regel bij het gemeente- of provinciebestuur over de aanvrager en verkreeg zo gedetailleerde informatie. Niet zelden stuurde een vereniging ook

haar reglement en ledenlijst toe. Deze archieven zijn momenteel ontsloten door een steekkaartsysteem en een register voor de oudste stukken. Teneinde deze archieven beter toegankelijk te maken, worden deze gegevens momenteel in een databank ingevoerd. Gezien de verenigingen private initiatieven zijn en geen verplichting hebben om hun archieven te bewaren of aan een archiefdienst over te dragen, zijn de documenten die in het AKP worden bewaard van grote historische waarde. Over veel niet meer bestaande verenigingen is er immers nergens nog archief bewaard gebleven.

Voor Leuven vinden we een reeks dossiers over toneel- en koorverenigingen, zoals de "Albert Grisar's Kring", "De Morgendster", "De Margriet", "Vooruit voor Kunst", en "Ramenassenkring". De sportverenigingen (37 dossiers) hebben zowel betrekking op hand- en kruisboog, biljarten, fietsen, turnen, voetballen als zwemmen. Onder contacten met diverse verenigingen met zetel in Leuven vinden we o.a. het "Davidsfonds", de "Gilde der Ambachten en Neringen", "De Bijentelers der Dijle", de liefdadigheidskring "Kleedingswerk en Schoolrefter", de "Philatelische Kring" en "Het Syndicaat der Marktkramers van Leuven en Omliggende".

Over de contacten met de universiteit zijn er maar liefst vier archiefdozen bewaard. Naast een lijvig dossier over de restauratie van de universiteitsbibliotheek, betreft het vooral briefwisseling met het

rectoraat, met de verschillende faculteiten en centra, alsook met de vele studentenverenigingen. In het archief van het secretariaat van koningin Elisabeth vinden we een dossier over de contacten met het muziekconservatorium van Leuven in de jaren 1946-1958. Vermelden we tot slot zes registers waarin Leuvenaars in augustus 1993 een rouwbetuiging konden neerschrijven na het plotse overlijden van koning Boudewijn.

Uit dit beknopt overzicht blijkt duidelijk dat er in het Archief van het Koninklijk Paleis heel wat documenten te vinden zijn die een interessante aanvulling vormen op stukken die bewaard worden in het Stadsarchief van Leuven.

Archief van het Koninklijk Paleis

Hertogsstraat 2, 1000 Brussel

Tel.: +32 (0)2 551 20 20

E-mail: arch.pal@arch.be

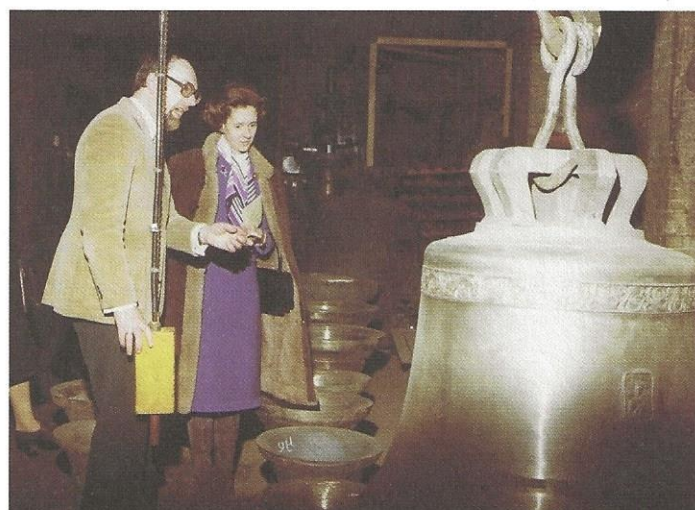
Website: arch.arch.be –

doorklikken naar de rubriek 'Over ons' – 'Onze leeszalen' – 'Archief van het Koninklijk Paleis'.

Omwillen van de toegangscontrole en het beperkt aantal zitplaatsen in de leeszaal is bezoek aan het AKP enkel mogelijk na een schriftelijke (e-mail) of telefonische afspraak met de archivaris. Voor alle in het AKP te Brussel aanwezige en raadpleegbare archieven zijn in de leeszaal inventarissen beschikbaar.

Diploma van doctor honoris causa van de Katholieke Universiteit Leuven voor koning Boudewijn, 1951 (AKP)

Koningin Fabiola bezoekt klokkengieterij J. Sergeys, 1977 (AKP)

Weer en wijn. De neergang van de Leuvense wijnteelt in de zestiende eeuw

De leerlingen van de Leuvense middelbare school "De Wijnpers" begonnen enkele jaren geleden met het uitbaten van hun eigen wijngaard. "Toepasselijk", zou u kunnen denken, maar dit is meer dan een stom toeval. De school is namelijk gebouwd op een berg waar al sinds de middeleeuwen wijn geteeld werd. Hoewel Leuven vandaag als moederstad van "de Stella" vooral bekendstaat voor haar bier, was dit in de middeleeuwen anders. Tot grote trots van de toenmalige Leuvenaars was een groot deel van de binnenstad met wijngaarden bedekt.

Vanaf de late zestiende eeuw is de sector evenwel ineengestort, waarna de laatste wijngaard uiteindelijk verdween in de achttiende eeuw. Waarom is dit kunnen gebeuren? Het antwoord ligt minder ver van ons bed dan u misschien zou vermoeden: de wijnsector had sterk te lijden onder de invloed van klimaatverandering. In combinatie met de ongunstige economische omstandigheden werd de zestiende-eeuwse neergang van de

Leuvense wijnteelt zo in gang gezet. De problematiek van klimaatverandering is alomtegenwoordig vandaag. Nooit eerder in de menselijke geschiedenis was een klimaatwijziging zo ingrijpend als deze van de laatste decennia, en voor het eerst wordt deze ook rechtsreeks door de mens veroorzaakt. Toch is het niet nieuw dat klimaatverandering de samenleving in haar greep houdt. Een voorbeeld is de kleine ijstijd, een periode vanaf de late middeleeuwen tot de negentiende eeuw die door strenge winters, lage temperaturen, stormen en hagelbuien gekenmerkt wordt. Het gaat weliswaar niet om een rechtlijnige toename van deze weertypes. Wat je klagende buurman ook zegt, koud of nat weer vandaag de dag wilt niet zeggen dat er geen klimaatopwarming aan de gang is. Hetzelfde gold in de kleine ijstijd: ook hier waren er soms warmere periodes. Bovendien waren de effecten niet overal op hetzelfde moment voelbaar. Toch bleken veel van de weertypes die onder invloed van de kleine ijstijd

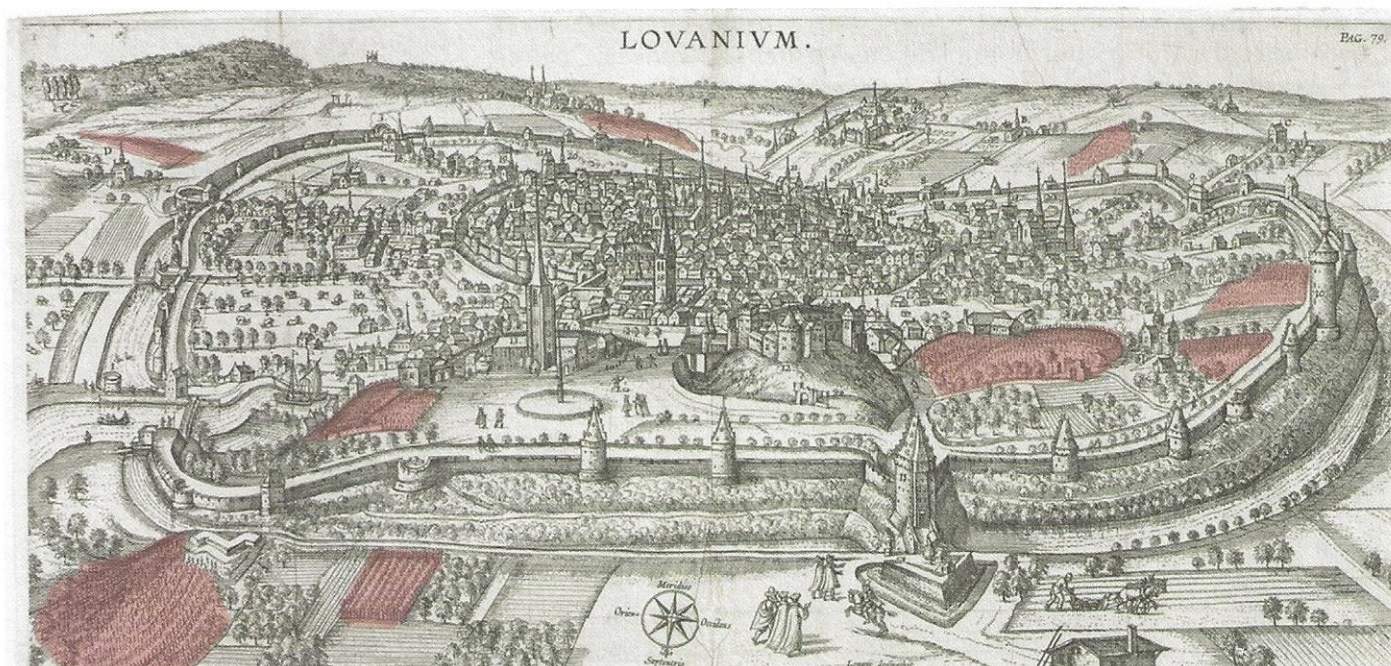
vaker voorkwamen ongunstig voor de wijnteelt.

Zure wijn en kille winters

In de overgeleverde historische bronnen geven wijngaardeniers inderdaad aan dat strenge winters, hagel en vorst in de lente en natte zomers leidden tot slechte oogsten. Ze noteerden regelmatig opmerkingen zoals "...Want den wyngaert overmids den grooten vorst in den wyntertyt deser rekeningen also vervrosen is geweest [...] ende men also daeraff egheenen wyn en heeft gehad...".

Maar wat voor bronnen zijn dit dan? Verschillende Leuvense instellingen baatten stukken wijngaard uit en lieten rekeningen achter waarin ze de opbrengst daarvan noteerden. In dit onderzoek werd gebruik gemaakt van de rekeningen van de 'Tafel van de Grote Heilige Geest', die in het Rijksarchief te Leuven bewaard worden.¹ Deze Heilige Geest- of armentafel stond in voor de armenzorg in de Sint-Pietersparochie: ze bedeelde regelmatig voedsel en andere zaken zoals kleding aan de armste leden. Op bepaalde

¹ Rijksarchief Leuven, *Archief van de Commissie van Openbare Onderstand te Leuven. Liefdadigheidsinstellingen Ancien Régime: parochie Sint-Pieters*, nrs. 1255-1296.

De gekrompen Leuvense wijngaarden (rood) op een stadsgezicht uit 1604; eigen bewerking van Jodocus Van der Baren, *Lovanium* (Illustratie uit: Lipsius J., *Ivsti Lipsi Lovanium, sive Opidi et academiae eius descriptio*, III, Antwerpen, 1605 (KU Leuven Libraries Special Collections))

Werken in de wijngaarden (Prayer Book, W.425, Walters Art Museum)

De wijnoogst weergegeven in een veertiende-eeuws getijdenboek (Book of Hours, Ms W.90, Walters Art Museum)

feestdagen bedeeden ze eveneens wijn. Deze was afkomstig van enkele wijngaarden verspreid doorheen de stad, waarvan ze sommigen rechtstreeks beheerden en anderen verpachten. De gegevens over de inkomsten van deze wijngaarden vormen een interessante reeks, die correleert met reconstructies van de zomertemperatuur: na een warme en meestal ook zonnigere zomer noteerde de Heilige Geesttafel dus over het algemeen meer wijnopbrengst dan na een koude.

Ook overgeleverde omschrijvingen van de weersomstandigheden kunnen de uitzonderlijk hoge of lage opbrengsten in bepaalde jaren verklaren. In de bijzonder koude winter van 1481 bijvoorbeeld, spraken kronieken over vogels die bevroren uit de lucht vielen en pelgrims en ruiters die stierven van de kou. Daarna volgde ook in juni en augustus uitzonderlijk nat en koud weer. Dit jaar had de Heilige Geesttafel, net als vele andere Europese wijngaarden, geen inkomsten. De schade aan de wijnranken was zelfs zo groot dat het jaar nadien opnieuw geen druiven geoogst konden worden.

De klimaatverandering tijdens de kleine ijstijd maakte het verbouwen van wijndruiven moeilijker, maar niet onmogelijk. Dit blijkt ook doordat een paar Leuvense wijngaarden overleefden tot de achttiende eeuw. Daarnaast kende de wijnteelt in andere regio's zoals Oostenrijk of West-Hongarije wel een dip in de late zestiende eeuw, maar bloeiden ze daarna opnieuw op. Er zijn dus ook andere redenen waarom de sector in Leuven wel verdween. De impact van klimaatveranderingen gebeurt

namelijk nooit in isolatie, maar is altijd afhankelijk van de samenleving waarin ze plaatsheeft.

Weinig winst, weinig wijn

Net als het klimaat was ook de economie ongunstig voor de wijnteelt ten tijde van het verdwijnen ervan, en ook deze keer staat de verklaring niet zo ver van onze hedendaagse ervaringen. De zestiende eeuw was een periode van sterke inflatie. Mensen moesten plots meer betalen voor hun basisvoeding en omdat de lonen niet even snel stegen als de prijzen, hadden ze onvoldoende geld over om wijn te kopen. De gewone bevolking schakelde daardoor langzamerhand over op bier, hoewel deze drank niet dezelfde status genoot en dus enkel als vervangproduct gold wanneer het niet anders kon. Ook de elite stopte met het drinken van landwijn, aangezien de kwaliteit ervan in sneltempo achteruitging. Dit is opnieuw te linken aan de veranderingen in het klimaat: een gebrek aan warme zomers stond een goede rijping van de druif in de weg, terwijl dit belangrijk is voor de zoete smaak die middeleeuwen waardeerden in hun wijn.

De vraag naar Leuvense wijn was dus klein, waardoor de prijzen ervan ondanks de lopende inflatie relatief laag bleven. De productiekosten stegen dan weer wel. De loonkost voor wijngaardwerkers was lang kunstmatig laag gehouden door de grote wijngaarduitbaters die ook in het stadsbestuur zaten, maar steeg sterk na protesten in de loop van de zestiende eeuw. Dit betekent dat zelfs wanneer de wijn alsnog verkocht geraakte, de winst die erop gemaakt kon worden beperkt was.

De klimaatverandering tijdens de kleine ijstijd maakte de wijnbouw risicovol, en de economische recessie van de tweede helft van de zestiende eeuw maakte deze risicovolle teelt steeds minder aantrekkelijk. In een tijd waarin tot de helft van de oogsten mislukte, waren tijdgenoten niet bereid de nodige investeringen te maken, zeker gezien de mogelijke winsten zelfs na een succesvolle oogst beperkt waren. De combinatie van slechte oogsten door de kleine ijstijd-weertypes en weinig winst door de economische omstandigheden vormden uiteindelijk de perfecte storm, die het einde van Leuven als wijnregio betekende. Of dan toch voorlopig...

Meer lezen?

Buisman J., *Duizend jaar weer, wind en water in de Lage Landen. III: 1450-1575*, Franeker, 1995.

Landsteiner E., 'The Crisis of Wine Production in Late Sixteenth-Century Central Europe: Climatic Causes and Economic Consequences', in *Climatic Change*, 43 (1990), p. 323-334.

Walschap L., 'In Vino Veritas. Klimatologische en socio-economische verklaringen voor de neergang van de Leuvense wijnteelt', in *TSEG - The Low Countries Journal of Social and Economic History*, 17 (2020), p. 37-73.

Uitgelicht: Boekhandel Desbarax

Gustaaf Janssens

In mijn studententijd (einde van de jaren 1960 – begin van de jaren 1970) leerde ik heel wat Leuvense boekhandels kennen. Eén daarvan was Desbarax op de hoek van de Naamsestraat en de Krakenstraat. Het huis staat er nog, de boekhandel is er al een paar jaar weg. Nu is er een Italiaans restaurant gevestigd.

Bij Desbarax was de tijd blijven stilstaan. Volle boekenplanken en -kasten bedekten de muren en in het midden van de winkel stonden tafels met daarop en daaronder talloze boeken. De zaakvoerder hield elke klant goed in het oog. Wie het waagde in een boek te bladeren, kreeg te horen: "Het is hier 'keen bibliothèqu'!". De wat norse man was Franstalig en niet bepaald Vlaamsvriendelijk. Ik herinner mij niet dat ik er ooit een boek heb gekocht, wel ben ik er meermaals gaan rondneuzen.

De zaak was van in de jaren 1870 in het hoekhuis Naamsestraat 26 (nu nr. 24) gevestigd en bleef in augustus 1914 van brand en verwoesting gespaard. Dit werd tot in Nederland opgemerkt, eerst in het dagblad *Het Vaderland*, daarna in *Het Boek. Tijdschrift voor Boek- en Bibliotheekwezen* (Jg. 4 (1915; afl. 3), p. 369).

Na de oorlog wenste eigenaar Emile Desbarax het gebouw af te breken en door een nieuwbouw te vervangen. Omdat het pand niet verwoest was, werd zijn aanvraag geweigerd. De boekhandel heeft ook zonder schade de Tweede Wereldoorlog overleefd.

De 'Verzameling Rik Uytterhoeven' bevat twee prentbriefkaarten die het interieur van de winkel tonen. Eén (in doos 32), een uitgave van "Nels – Ern. Thill, Brussel", is niet gedateerd. De andere (in doos 30) is door Emile Desbarax op 10 oktober 1924 aan "Monsieur Lammens, Rue Coudenberg, Bruxelles" verzonden. Tussen de boeken zijn, vooraan rechts en achteraan in het midden, winkeldames te zien. Beide kaarten vermelden aan de adreszijde: "*Librairie ancienne et moderne Emile Desbarax. Louvain. Philologie classique – Lettres – Sciences philosophiques et théologiques*".

Hoe de boekhandel er van buiten uitzag, toont een prentbriefkaart uit de 'Verzameling Eugène Sprengers' (doos 15). Zij is wellicht in de jaren 1920 door P.J. Flion (Brussel) uitgegeven. In de verte ligt de Sint-Pieterskerk nog gedeeltelijk in puin.

